

CADRUL STRATEGIC PENTRU COMUNICARE ÎN DOMENIUL HIV/SIDA: ESENȚĂ, OPORTUNITĂȚI ȘI DIMENSIUNI

Olga OSADCII

Catedra Comunicare

During the latest years, the need to develop a coordinated and officially regulated communication activity has been an urgent issue discussed by local active stakeholders in HIV/AIDS field. Communication activity had been characterized by little coordination and absence of unified approach to terms of messages development and impact evaluation.

The Communication strategic framework (CSF) in HIV/AIDS field was designed by the working group on Communication under Ministry of Health.

CSF includes main objectives for 2006-2010 that will contribute to: enlarge the prevention and IEC HIV/AIDS programs; treatment, care, support improvement for HIV positive people, avoid duplications of activities.

The experience obtained during the development of CSF will be used as a model by the Ministry of Health to develop similar framework for other areas of health communication and then combine it in the unified communication strategy.

Necesitatea desfășurării unei activități de comunicare reglementate și coordonate este un subiect actual și foarte mult discutat de toți partenerii activi în domeniul HIV/SIDA pe parcursul ultimilor ani. În urma discuțiilor s-a ajuns unanim la concluzia că elaborarea Cadrului Strategic de Comunicare în Domeniul HIV/SIDA (CSC) este necesară pentru desfășurarea activităților de comunicare eficiente, orientate spre profilaxia și combaterea răspândirii infecției HIV/SIDA. Oportunitatea lui crește odată cu schimbarea căilor de transmitere a infecției HIV: de la transmiterea preponderentă în rândurile utilizatorilor de drog intravenos la transmiterea pe cale sexuală (în anul 2001 ponderea persoanelor infectate cu HIV pe cale sexuală a constituit 20%, în anul 2002 – 28 %, în anul 2003 – 43,8%, în anul 2004 – 55,36%).

Datele statistice invocate denotă riscul extinderii infecției de la cercurile înguste la pragul revărsării generale în societate. Cadrul Strategic de Comunicare în Domeniul HIV/SIDA recunoaște că pentru dezvoltarea unui mediu favorabil lucrului profilactic și curativ este necesară discutarea la nivel național și comunitar a problemelor de relații, sex și sexualitate, risc, circumstanțe riscante, comportamente de risc și practici culturale care pot spori sau diminua probabilitatea transmiterii infecției HIV. Un mediu favorabil în acest sens este de asemenea cel care reduce stigma, frica și discriminarea, sprijină politici și legi progresiste.

Activitățile de comunicare în domeniul HIV/SIDA sunt desfășurate de numeroase organizații, acestea având diferit grad de experiență și profesionalism. Din această perspectivă elaborarea unor anumitor reguli, tehnici de comunicare, acceptate la scară internațională și națională de specialiștii în domeniul comunicării, în primul rând de cei care activează în câmpul de supraveghere și control al HIV/SIDA, devine iminentă. Inexistența unui cadru strategic de comunicare în domeniul HIV/SIDA se resimte în mesajele improprie sau confuze, care în condițiile aplicării noțiunilor străine, necunoscute publicului local, produc spaima, sunt ineficiente din punctul de vedere al schimbării comportamentului etc.

Până acum, în Republica Moldova au existat câteva încercări de a elabora un cadru strategic în comun cu toți partenerii care lucrează în domeniul HIV/SIDA. O bună parte a celor care au fost implicați în activitatea de elaborare a cadrului strategic au urmat două cursuri scurte de instruire în comunicare. Aceste activități desfășurate pe parcursul a doi ani au avut un efect benefic și au permis identificarea unui numitor comun și dezvoltarea unui cadru strategic actual care reflectă necesitățile de comunicare de bază în domeniu.

Proiectul Cadrului Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA a fost elaborat de grupul de lucru în domeniul comunicării și cu participarea tuturor partenerilor care sunt activi în domeniu: instituțiile specializate ale sistemului sănătății, Ministerul Educației și Tineretului, organizațiile internaționale și agențiile bilaterale interesate, reprezentanții ONG-urilor etc., în total – 37 de persoane. Această activitate a fost facilitată de Olga Osadcii (Fundatia SIDA Est-Vest).

Elaborarea proiectului de Cadru Strategic a fost lansată de Ministerul Sănătății la finele anului 2004. Pe 15-16 decembrie au avut loc primele reuniuni specializate ale instituțiilor interesate care s-au pronunțat unanim pentru elaborarea unui cadru strategic pentru comunicare în domeniul HIV/SIDA, iar, în perspectivă,

și a Strategiei Naționale de Comunicare în Domeniul Sănătății. În cadrul aceluiași reuniuni s-a menționat că rolul de lider în elaborarea acestui document trebuie să-l dețină Ministerul Sănătății.

Prima variantă a proiectului de Cadru Strategic a fost pusă în discuția specialiștilor din sistemul sănătății, specializați în domeniul HIV/SIDA, la începutul lunii ianuarie. Ministerul Sănătății a beneficiat de comentarii detaliate și foarte utile pentru completarea și îmbunătățirea documentului. Dezbaterile finale au avut loc pe 9 martie 2006 în cadrul unei ședințe convocate de Ministerul Sănătății. În consecință, proiectul Cadru Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA a fost prezentat spre aprobare Colegiului Ministerului Sănătății. În ultimii 15 ani acesta a fost primul act, dedicat exclusiv comunicării, care a fost aprobat în ședința Colegiului Ministerului Sănătății.

Comunicarea în domeniul HIV/SIDA reprezintă o strategie importantă a Programului Național de Profilaxie și Combatere a Infecției HIV și ITS. Acesta este axat pe dezvoltarea de mesaje specifice și transmiterea lor prin canalele respective de comunicare, în scopul obținerii unor comportamente sigure și inofensive, promovării și menținerii lor la persoane, în comunități și în societate. Efortul de comunicare vine să sprijine, să favorizeze crearea mediului propice pentru schimbarea de comportament și menținerea comportamentului sigur și inofensiv, precum și să încurajeze adresarea după tratament, prevenție, îngrijire și suport. Cadru Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA vizează cele mai importante prevederi care trebuie să fie respectate de fiecare instituție care implementează activitățile de comunicare în domeniul HIV/SIDA.

Comunicarea ca parte integrantă a Programului Național de Combatere HIV/SIDA are multiple finalități, inclusiv:

- **de a îmbunătăți cunoștințele**, adică accesul publicului la informația executată într-un limbaj și prezentare vizuală inteligibilă privind HIV/SIDA;

- **de a promova schimbarea de atitudine**, ceea ce presupune că activitatea de comunicare trebuie să conducă la schimbarea percepției riscului personal, încrederea în posibilitatea aplicării responsabile a unor practici inofensive și dreptul la servicii non-acuzatorii (prietenos), mai multă deschidere privind rolurile de gender și recunoașterea drepturilor de bază ale celor vulnerabili și afectați de HIV/SIDA;

- **de a reduce stigma și discriminarea**, altfel zis, înlăturarea neglijării necesităților unei persoane sau grup, până la vătămarea fizică sau psihică a celor stigmatizați. În Moldova, stigma este deseori resimțită de către persoanele ce trăiesc cu HIV/SIDA, de bărbații ce practică sex cu alți bărbați, de persoanele ce practică sexul comercial, de utilizatorii de drog injectabil (UDI), romi etc. Importanța combaterii stigmei pentru Program este mult mai largă decât simpla compasiune și tratamentul uman. Eșecul de a combate stigma pune în pericol obiectivele programului în mai multe domenii:

a) **prevenție**. Publicul poate să ignore mesajele despre prevenția HIV. Stigma poate determina percepția indivizilor cu comportament riscant *ca o problemă pentru ceilalți ("ei")*, astfel întărind senzația falsă că HIV *"nu mi s-ar putea întâmpla mie"*. Eșecul în combaterea stigmei poate îndepărta indivizii de la consilierea și testarea voluntară, îngrijirea medicală adecvată, inclusiv serviciile de combatere a transmiterii verticale. Experiența arată că în Moldova o anumită doză de stigmă poate însoți și atitudinea reticentă față de utilizarea prezervativului.

b) **politică**. Eșecul în combaterea stigmei va conduce la perpetuarea legilor și practicilor discriminatorii. Campaniile de comunicare care vor aborda stigma vor implica persoanele din grupurile tradițional stigmatizate (de exemplu, persoanele cu HIV, persoanele ce practică sexul comercial, bărbații ce practică sex cu alți bărbați etc.).

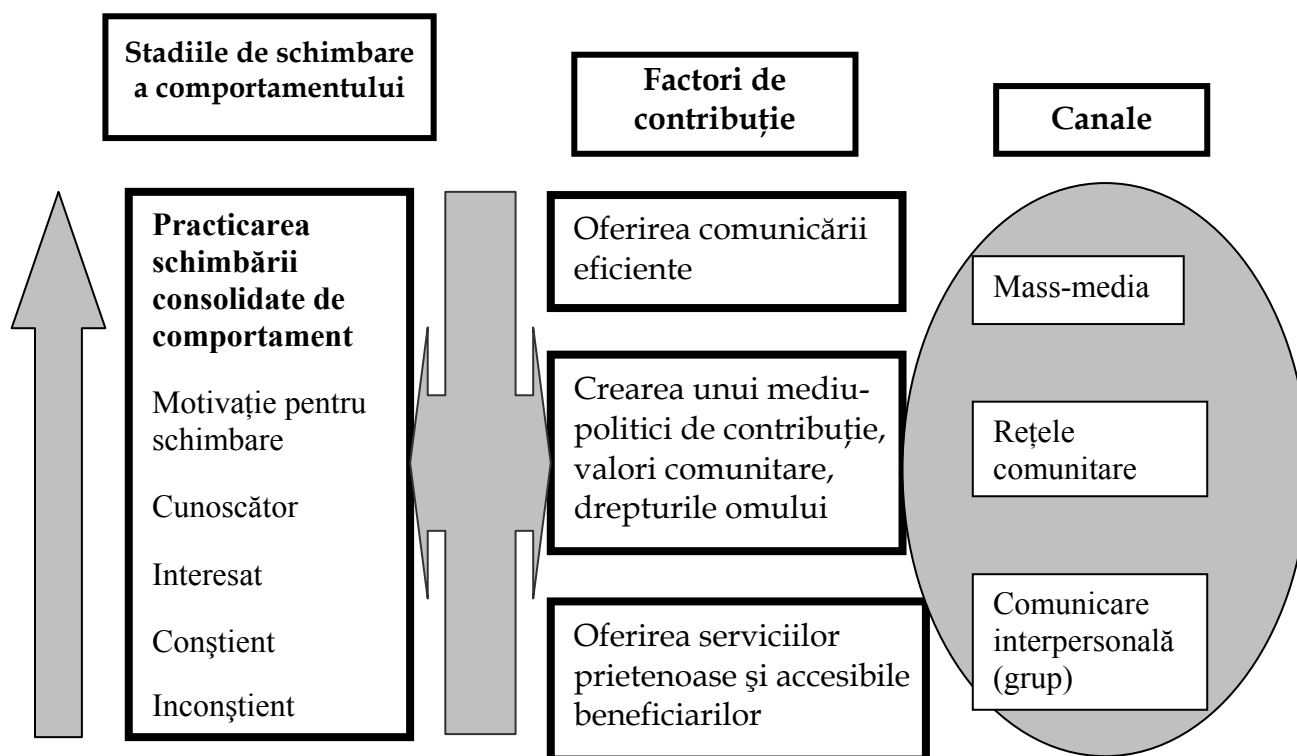
- **de a promova serviciile profilactice, curative și de suport**. Comunicarea trebuie să promoveze serviciile pentru pacienții cu IST, HIV, UDI, lucrătoarele sexului comercial; îngrijiri clinice pentru infecțiile oportuniste; testarea și consilierea voluntară a solicitanților și femeilor gravide pentru prevenirea transmiterii de la mamă la făt; promovarea testărilor TB pentru persoanele care trăiesc cu HIV/SIDA și oferirea serviciilor de informare și consiliere psihologică (inclusiv telefonică) pentru reprezentanții tuturor comunităților vulnerabile;

- **de a stimula dialogul comunitar**. Cadru Strategic pentru comunicare HIV/SIDA trebuie să încurajeze discuții comunitare și naționale asupra aspectelor de bază în domeniul HIV/SIDA și factorilor fundamentali care contribuie la dezvoltarea epidemiei, cum ar fi comportamentele și mediile de risc, mediile și practicile culturale ce țin de sex și sexualitate, practicile marginalizate (cum ar fi utilizarea drogurilor și industria sexului) care creează aceste condiții. CSC trebuie de asemenea să stimuleze discuții la capitolul comportamentelor de sănătate pentru prevenire, îngrijire și suport;

- **de a îmbunătăți deprinderile și de a susține sentimentul de autonomie.** Deprinderi ca utilizarea de prezervative, negocierea sexului sigur, injectarea inofensivă trebuie educate și menținute. Comunicarea trebuie să contribuie la sentimentul de siguranță în adoptarea și îndeplinirea deciziilor individuale;

- **de a promova principiile de solidaritate a membrilor comunității** (sat, colectiv de muncă etc.) cu persoanele infectate cu HIV în acordarea suportului psihosocial, asistenței paliative.

Cadrul Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA și ITS susține teoriile schimbării comportamentale care au evoluat pe parcursul ultimilor decenii. Aceste teorii reprezintă temelii valoroase pentru dezvoltarea strategiilor și programelor comprehensive de comunicare. Cadrul Strategic pentru comunicare în domeniul HIV/SIDA promovează, în procesul elaborării programelor și activităților de comunicare, modele și teorii recunoscute ca fiind eficiente. El aplică o combinație de teorii și pași practici care sunt bazați pe realitatea din teren. Figura de mai jos se bazează pe modelele și teoriile dominante și reflectă esența CSC.

Cadrul Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA are în obiectiv contribuția la reducerea incidenței HIV printre tinerii de 15-30 ani (populația sexual activă), la mărirea speranței de viață și îmbunătățirea calității vieții persoanelor infectate cu HIV, reducerea ratei de creștere a prevalenței printre utilizatorii de droguri identificați, atingerea unei reduceri a ratei sero-prevalenței la sifilis, creșterea ponderii persoanelor care se adresează voluntar pentru a face testul la HIV/SIDA. În acest sens, CSC stabilește că Ministerul Sănătății va colabora în activitățile de comunicare cu Ministerul Educației și Tineretului, Ministerul Apărării, Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Culturii, mass-media, reprezentanții ONG-urilor, patronatul, organizațiile internaționale și agențiile bilaterale interesate, liderii de opinie, liderii comunitari, liderii religioși, precum și cu grupurile-țintă (UDI, LSC, LGBT, persoane cu HIV).

CSC prevede că pentru fiecare obiectiv vor fi elaborate planurile de comunicare într-o manieră participativă. Acestea vor include:

- *Un calendar* pentru obținerea obiectivelor specifice de comunicare și un plan pentru monitorizare și evaluare;
- *Temele* vor rezulta din evaluările formative și vor ghida elaborarea mesajelor care vor trebui să fie consistente. Temele vor fi pozitive. Ministerul Sănătății recunoaște că acele campanii acuzatorii, bazate pe mesajul fricii, sunt ineficiente. Tema trebuie să atragă atenția și să conecteze elementele ei diverse sub o singură umbrelă. Persoanele care văd diverse mesaje pentru diverse audiențe trebuie să facă legătura dintre aceste elemente și tema generală a campaniei.

- *Mesajele* privind prevenția și îngrijirea trebuie să evite conflictul cu tradițiile, normele și valorile culturale promovate în Republica Moldova. Mesajele și materialele elaborate trebuie să fie coordonate cu un grup de experți locali (reprezentând instituțiile în domeniu: Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Tineretului, Centrul de Medicină Preventivă etc.), aceasta pentru a exclude mesaje sinistre care violează grav drepturile persoanelor ce trăiesc cu HIV/SIDA, a rudelor lor și a reacției societății la acest subiect.

Identificarea spectrului de canale accesibile va fi parte a tuturor evaluărilor formative. Mesajele pot fi livrate prin mass-media – spoturi de televiziune sau radio; articole în presa periodică; broșuri, postere, comicsuri sau prin comunicatorii interpersonalii în cadrul Curriculumului Național de Formare a Deprinderilor de Viață, prin peer educatorii, lucrătorii outreach, consilierii și alți furnizori de servicii de comunicare.

Cadrul strategic definește o lista a grupurilor-țintă: primară și secundară. Din prima fac parte:

- ✓ indivizii vulnerabili – persoanele care practică sexul comercial, clienții lor, bărbații care practică sex cu bărbați, femeile gravide, tineretul, UDI, personalul militar (Armata Națională, trupele de carabinieri, grănicerii, poliția);
- ✓ persoanele reținute în izolatoarele de detenție provizorie și în instituțiile penitenciare;
- ✓ persoanele mobile (romii, șoferii de cursă lungă, migranții);
- ✓ furnizorii de servicii, lucrătorii medicali, medicii, farmaciștii, consilierii, lucrătorii sociali, cadrele didactice și cei care lucrează cu tinerii;
- ✓ populația sexual activă.

Grupul al doilea cuprinde:

- ✓ factorii de decizie;
- ✓ liderii și persoanele cu autoritate, formali și informalii, inclusiv organele de drept, liderii sociali și religioși;
- ✓ comunitățile locale și familiile (părinții);
- ✓ grupurile-țintă care, după evaluarea formativă, vor fi segmentate conform caracteristicilor psihosociale și demografice.

În conformitate cu CSC, activitatea de comunicare va fi programată în conformitate cu următorii pași:

1. Elaborarea obiectivelor tactice
2. Coordonarea obiectivelor cu partenerii (instituțiile active în domeniu) în frunte cu Ministerul Sănătății și Ministerul Educației și Tineretului
3. Selectarea grupurilor-țintă
4. Evaluarea formativă
5. Segmentarea populațiilor-țintă
6. Definirea obiectivelor de schimbare a comportamentului
7. Alcătuirea unui plan de realizare a obiectivelor și a unui plan de monitorizare și evaluare
8. Stabilirea temei generale și elaborarea mesajelor-cheie
9. Identificarea canalelor de diseminare
10. Dezvoltarea produselor de comunicare
11. Pretestarea materialelor
12. Implementarea și monitorizarea
13. Evaluarea
14. Concluziile și modificarea planului de comunicare.

Activitatea de comunicare va fi evaluată în funcție de:

- ✓ *Acoperire*: audiența acoperită
- ✓ *Coordonare*: gradul de coordonare cu serviciile oferite și cu alte activități de comunicare
- ✓ *Cadru*: dacă comunicarea este integrată în spectrul stabilit de audiențe și subiecte
- ✓ *Calitate*: calitatea mesajelor, mediei și a canalelor
- ✓ *Caracterul adaptat*: dacă necesitățile în schimbare ale populațiilor-țintă sunt luate în considerație

Cadrul Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA stabilește, de asemenea, regulile generale de formulare a mesajelor și canalele de comunicare. Toate materialele informative elaborate trebuie să fie axate pe schimbarea comportamentului de la unul riscant spre unul sigur, inofensiv. Materialele trebuie să fie elaborate strict pentru grupuri-țintă identificate și să aibă un mesaj specific. Testarea materialelor trebuie să fie efectuată cu participarea reprezentanților grupurilor-țintă. Varietatea canalelor de comunicare va fi considerată

mai eficientă decât doar sprijinul unui singur. Pretestarea minuțioasă este esențială pentru dezvoltarea materialelor de comunicare eficiente. Comunicarea în domeniul HIV/SIDA va avea un caracter pozitiv (fără utilizarea procedeele de înspăimântare). Planificarea pentru monitorizare și evaluare va constitui o parte integră a elaborării tuturor activităților de comunicare în domeniu.

Pentru succesul activităților de comunicare trebuie să fie conștientizate unele riscuri legate de comunicare ce poartă specificul local, și anume: experiența modestă în activitățile de comunicare cu impact comportamental, neuniformitatea lingvistică, durabilitatea activităților de comunicare. Eficiența CSC va fi determinată de amploarea activităților de comunicare și de dimensiunile arealului de acoperire a grupurilor-țintă (contextul geografic), de finanțarea adecvată a activităților de comunicare, coordonarea activităților de comunicare pentru evitarea dublărilor.

Consolidarea și dezvoltarea capacităților trebuie să vizeze structurile care realizează evaluarea formativă, elaborează planurile și proiectele de comunicare, care transmit mesajele către grupurile-țintă, mass-media, autoritățile și grupurile de susținere, organizațiile neguvernamentale etc.

Astfel, cadrul Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA, prin esența, oportunitățile și dimensiunile sale valorice, se pretează a fi parte a Strategiei Naționale de Comunicare în Domeniul Sănătății – document în curs de definitivare. Totodată, CSC poate constitui un model pentru elaborarea altor compartimente ale Strategiei Naționale de Comunicare în Domeniul Sănătății.

Comunicarea în domeniul HIV/SIDA este integrată în obiectivele Programului Național și reprezintă un element esențial al activităților de prevenție, tratament, îngrijire și suport, asigură legătura cu alte componente ale Programului. Evaluările Formative ale Comunicării HIV/SIDA se vor efectua regulat pentru a înțelege necesitățile grupurilor-țintă, precum și ale factorilor ce favorizează sau împiedică schimbarea comportamentului.

Cadrul Strategic pentru Comunicare în Domeniul HIV/SIDA a fost remis tuturor instituțiilor medicale din țară și organizațiilor internaționale și neguvernamentale care activează în domeniul HIV/SIDA. Pentru ca acest document să nu rămână doar pe hârtie, este important ca el să fie secundat de următoarele documente care ar încuraja implementarea practică a prevederilor lui:

- modelul de comunicare și structura comunicării;
- matrița instituțiilor parteneri ce implementează activitățile de comunicare în domeniu;
- planul de acțiune ce va include informația despre fondurile disponibile în domeniul comunicării HIV/SIDA;
- metodica de monitorizare și evaluare a planului de acțiuni.

Pe parcursul anului 2006 și începutul anului 2007 în cadrul Grupului Tehnic de Lucru pe comunicare, condus de autorul prezentului studiu, aceste documente adiționale au fost elaborate și sperăm ca ele vor servi drept exemplu pentru elaborarea unor acte similare pentru alte domenii din sistemul sănătății, unde comunicarea în scopuri profilactice poate avea efect benefic asupra sănătății publice.

Prezentat la 19.03.2007